

Uodai gyvenamojoje aplinkoje

Kraujasiurbiai uodai priklauso dvisparnių būriui ir yra gausiai paplitę visame pasaulyje. Daug uodų rūšių randama pietuose, tačiau šiaurėje jų daug daugiau. Lietuvoje priskaičiuojama apie 40 uodų rūšių. Skirtingų rūšių uodų elgsena nėra vienoda. Vieni jų gali platinti maliariją, kiti – ne, treči puola miškuose, dar kiti – gyvenamosiose patalpose.

Daugelis gyvūnų prisitaiko gyventi miesto sąlygomis ir sukelia žmogui nemažai rūpesčių. Miesto, arba rūšių uodai sietini su niežtinčiais įkandimais, alergija, bemiegėmis naktimis, sugadinta nuotaika.

Miesto uodai priskiriami *Culex* genčiai, kuriai priklauso per 400 rūšių uodų. Lietuvoje aptinkamos 3 rūšys. Vidutinio klimato juostoje daugiausia *Culex pipiens* uodų, paplitusių visuose žemynuose ir besiveisiančių įvairiuose vandens telkiniuose, nepaisant didžiulės organinės taršos. Žinoma, kad šių uodų lervos atsparios didelei sunkiųjų metalų koncentracijai. Be to, žmogus taip pat „įsteigia“ jiems veisyklų, tokių kaip nutekamieji kanalai, drėkinimo sistemos, filtracijos laukai, dekoratyviniai baseinai, statinės, dėvėtos automobilių padangos ir kt. Gamtoje suaugę uodai žiemoja olose, drevėse, o būdami netoli žmogaus būsto, įsikuria jame. Didžiulė paslauga šiems uodams – daugiaaukščių namų rūšių užpylimas vandentiekio ar kanalizacijos turiniu. Tokiose patalpose šilta visus metus, yra dirbtinis apšvietimas, o jose telkšantis vanduo, gausus bakterijų ir kitų organinių dalelių – puiki vieta kiaušiniams dėti. Uodo patelei belieka vienintelis rūpestis – radus auką, pasimaitinti krauju ir subrandinti kiaušinius. Esant optimaliai – +25° miesto gyvenamųjų namų patalpų temperatūrai, per metus galima tikėtis net 8 uodų kartų. Kuo šilčiau, tuo spartesnė uodų raida, tuo greičiau didėja jų populiacija.

Kitų genčių uodams poruotis reikia daug erdvės, tai paprastai vyksta virš natūralių vandens telkinių. *Culex* genties uodai poruojasi uždaroje mažose patalpose: palėpėse, rūsiuose, laiptinėse. Tinkamomis sąlygomis rūsiuose uodai veisiasi ir skraido visus metus. Taip atsiranda didžiulės miesto uodų populiacijos.

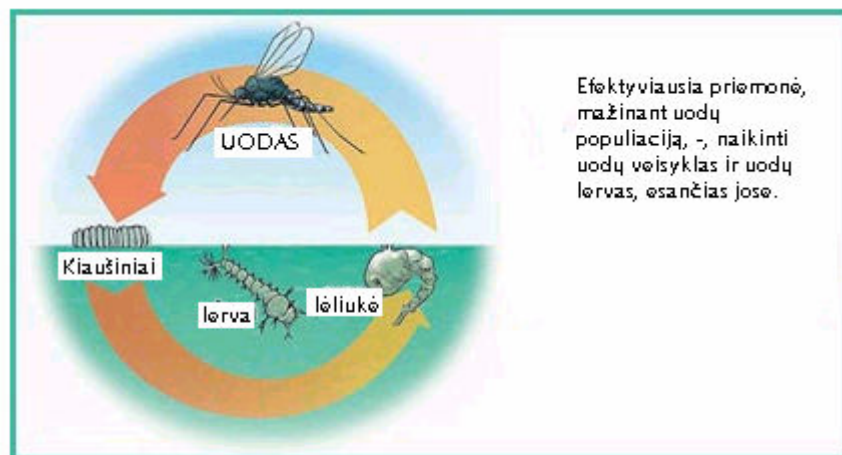
Kraują siurbia tik uodų patelės, jų jutimo organų sistema gerai išsivysčiusi. Auką jos susiranda reaguodamos į prakaito kvapą, iškvėpiamą anglies dioksidą, šilumos spinduliavimą. Ne visus žmones uodai puola vienodai – juos labiau vilioja tie, kurių medžiagų apykaita greitesnė. Pasimaitinusi krauju patelė subrandina nuo 150 iki 300 kiaušinių ir sudeda juos vandens paviršiuje. Po tam tikro laiko iš kiaušinių išsiriti lervos, kurios intensyviai maitinasi vandenyje esančiomis organinėmis dalelėmis, auga ir virsta lėliukėmis. Iš lėliukės išsiriti jau suaugęs uodas. Šiltuoju metų laiku uodai skraido kelių kilometrų atstumu, išplinta apylinkėse. Daugiaaukščiuose namuose jie plinta vėdinimo angomis, šalia vamzdžių esančiais ir kitais plyšiais, o esant šiltesnei nei +10° C oro temperatūrai, skraido lauke ir gali patekti į būstą per atvirus langus. Butuose uodai linkę pulti žmones sutemus, bet nuolat apšviestose patalpose nepaiso paros ritmo ir puola bet kada.

Talpos su vandeniu gali būti tinkamos veistis uodams

Kaip apsisaugoti nuo uodų gyvenamojoje aplinkoje?

Pirmiausia, rūšio patalpos visada turi būti sausos, kad nesusidarytų uodų veisyklai palankios sąlygos. Uodų veisykloms naikinti naudojami lervicidai. Siekiant apsisaugant nuo skraidančių uodų, insekticidais išpurškiamos patalpos. Butuose patartina sandarinti angas, pro kurias gali patekti uodų, į langus įtaisyti tinklelius, įskridusius uodus susiurbti dulkių siurbliu.

Ar įveiksime patys?

Jeigu uodų gyvenamajame būste jau privisę, geriausia kreiptis į specialią tarnybą, turinčią atitinkamą licenciją ir galinčią spręsti problemą kaip juridinis asmuo. Tokios tarnybos specialistai išmano uodų biologiją, žino apie vienokių ar kitokių cheminių medžiagų ir preparatų (insekticidų) poveikį vabzdžiams įvairiomis jų raidos stadijomis. Jie gali parinkti tinkamiausią preparatą, kokybiškai atlikti uodų naikinimo darbus ir pakonsultuoti, kaip išvengti uodų antplūdžio

Parengė dr. Milda Žygutienė ir Jonas Antanavičius,
Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centras,
UAB „Ruvera“